

مدرسه به مثابه سازمانی اخلاقی

گفتیم: اخلاق حرفه‌ای، دارای دو رهیافت است: در رویکرد فردگرایانه، اخلاق حرفه‌ای به فضیلت‌ها و مسؤولیت‌های اخلاقی افراد شاغل و حرفه‌مند تفسیر می‌شود. در این رویکرد، از اخلاق معلم، مدیر، کارشناس، دانش‌آموز سخن می‌رود. هدف اخلاق حرفه‌ای در رویکرد سیستمی‌نگر، رشد اخلاقی سازمان (مدرسه) است.

رشد اخلاقی مدرسه یکی از مسؤولیت‌های رهبران مدرسه است. رهبری اخلاقی مدرسه، مهم‌ترین بعد رهبری مدرسه به شمار می‌رود. رشد اخلاقی سازمان فراتر از مسؤولیت‌پذیری افراد، درگرو اخلاقی بودن سازمان و مسؤولیت‌پذیری آن است. اخلاقی بودن سازمان، شامل همه عناصر آن، مانند آرمان، اهداف، راهبرد، رسالت، ساختار، فرایندها و ... می‌شود.

مدرسه اخلاقی چیست و چه ابعادی دارد؟ ویژگی‌های مدرسه اخلاقی کدام است؟ انتظار شما از مدرسه اخلاقی چیست؟ چه اموری در مدرسه، اخلاقی بودن آن را نشان می‌دهد؟ دیدگاه خود را بنویسید.

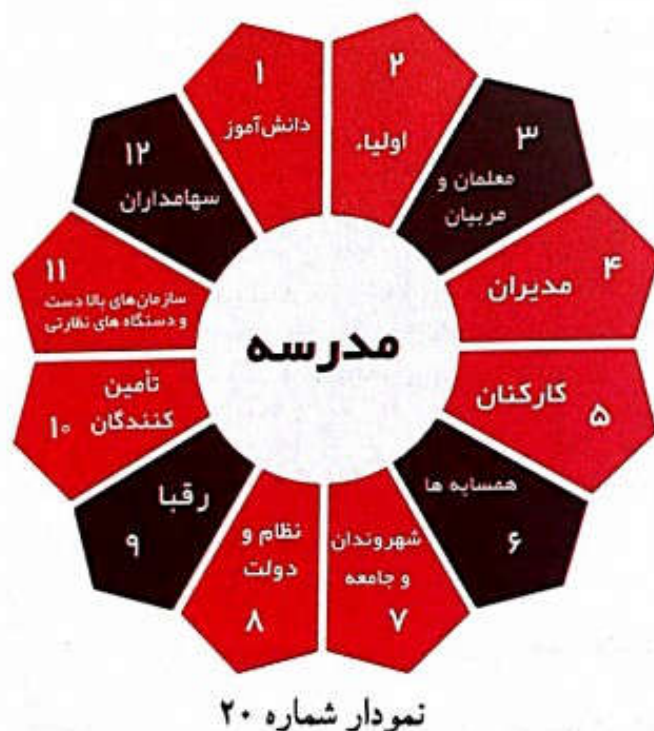

ویژگی‌های مدرسه اخلاقی

۱-۱) مسئولیت‌پذیری. مدرسه اخلاقی، در درجه اول نسبت به حقوق همه صاحبان حق در محیط درونی و بیرونی خود، مسئولیت‌پذیر است. این مسئولیت‌پذیری ریشه در انگاره‌ی صاحب حق بودن همه محیط؛ دانش‌آموز، معلم، مدیر، کارمندان، همسایه‌ها، سازمان‌های بالادست، رقبا و ... به مثابه صاحبان حق، دارند. مدرسه اخلاقی، چنین انگاره‌ای را در فرهنگ سازمانی خود نهادینه می‌کند. مسئولیت‌پذیری برآمده از چنین انگاره‌ای، از حساسیت اخلاقی سیراب می‌شود و با شناخت دقیق وظایف مدرسه در قبال حقوق آنان، تنومند می‌گردد و با پای بندی نظام‌مند و برنامه مدون نسبت به آن حقوق، به بار می‌نشیند.

مدرسه اخلاقی، در درجه اول، صاحبان حق را در محیط درونی و بیرونی به دقت و به صورت کامل می‌شناسد. صاحبان حق، مفهومی فراگیرتر از ذی‌نفعان دارد. چه کسانی در مدرسه صاحبان حق هستند؟ آن‌ها چه اولویتی دارند؟ در نخستین وهله، دانش‌آموز صاحب حق در مدرسه است. بنابراین رعایت حقوق او به لحاظ اخلاقی در درجه اول اهمیت است. در وهله دوم، کسانی که به صورت مستقیم در خدمت به دانش‌آموزان فعالیت می‌کنند: معلمان و مربیان. در وهله سوم، اولیاء دانش‌آموزان قرار دارند که فرزندان خود را به صورت امانت در اختیار مدرسه قرار می‌دهد. مدیران و کارکنان غیر آموزشی را نیز می‌توان لحاظ کرد. در مجتمع‌های آموزشی بزرگ این دو گروه را متمایز می‌کنند. در وهله چهارم، همسایه‌ها قرار دارند که حقوق آن‌ها می‌تواند مورد تهدید قرار گیرد. شهروندان و جامعه هم، صاحبان حق‌اند. رقبا را نباید از قلم انداخت. مراد از رقیب هرکسی است که به نحوی در حوزه فعالیت حرفه‌ای این مدرسه فعالیت می‌کند، اعم از مدرسه دولتی، غیرانتفاعی و سازمان‌های بالادست و دستگاه‌های نظارتی و ارزیابی نیز صاحب حق‌اند. تأمین‌کنندگان

که به نحوی منابع مالی، مواد اولیه، فن آوری آموزشی و حتی دانش مدرسه را تأمین می‌کنند نیز، در فهرست صاحبان حق قرار دارند. غالب سازمان‌ها سهام‌داران و مالکان را نیز در وهله آخر قرار می‌دهند. نمودار زیر فهرستی از صاحبان حق را در مدرسه نشان می‌دهد. بحث تفصیلی از حقوق آنان و تکالیف اخلاقی مدرسه در مباحث آینده می‌آید.

صاحبان حق در محیط حرفه‌ای مدرسه

۱-۲) پاسخگویی. مدرسه اخلاقی، نسبت به تصمیم و اقدام خود پاسخگو است. مراد از پاسخگویی در اینجا، مفهوم حقوقی کلمه نیست که تنها به پاسخگویی در برابر مراجع قانونی ذی‌ربط محدود شود بلکه مدرسه اخلاقی، نقد، اعتراض و بازخواست را حق عناصر محیط می‌داند و پاسخگویی را وظیفه خود می‌انگارد. مهم‌ترین عنصر در فعالیت حرفه‌ای مدرسه، دانش‌آموزان و سپس معلمان هستند و مدرسه نمی‌تواند، پرسش "چرا چنین تصمیمی گرفتید و چرا چنین اقدامی کردید؟" را فضولی بینگارد و خود را برتر از پاسخگویی بیندارد.

مدرسه پاسخگو، فرایند و بلکه نظام اثربخش را برای پاسخگویی تدوین و اجرا می‌کند، به گونه‌ای که به آسان‌ترین و کم‌خطرترین راه، صاحبان حق بتوانند پرسش "چرا چنین کردی؟" را طرح و پاسخ آن را بیابند. مهم‌ترین شکایت دانش‌آموزان و گله‌مندی اولیاء، پاسخگو نبودن برخی از مدارس است.

در فصل، «یادگیری نه به گفتار» بیان شد که اگر معلمی، پاسخگو نباشد و پاسخگو بودن را در خود ملکه نسازد، دانش‌آموز یاد می‌گیرد که پاسخگو نشود. این نکته در خصوص مدرسه نیز صادق است. دانش‌آموز و معلم باید در عمل از مسئولیت‌پذیری و پاسخگو بودن مدرسه، درس اخلاق بیاموزند. مدرسه‌ای که به صورت نظام‌مند پاسخگو نباشد، در عمل و نه به گفتار، به معلمان نیز یاد می‌دهد که از پاسخگویی طفره روند و نتیجه این امر علاوه بر از بین رفتن حقوق صاحبان حق، سبب بدآموزی و شکل‌گیری ملکه‌ی زشتِ مسئولیت‌گریزی و پاسخگو نبودن در دانش‌آموز می‌شود.

نمونه

برای سخنرانی، مهمان مدرسه‌ی راهنمایی دخترانه‌ای شدم. در راهرو صندوق شکایات و پیشنهاد را مشاهده کردم. بالای صندوق و بر روی دیوار این مصرع از مثنوی مولوی [در داستان موسی و شبان] نوشته شده بود: "هرچه می‌خواهد دل تنگت بگو". از خود پرسیدم آیا بهتر نبود دل‌تنگی به میان نمی‌آمد و به جای آن می‌نوشتیم: هرچه از دل دریا گونه‌ات بیرون می‌ریزد، بنویس؟-----

این نمونه نشان می‌دهد که اقدام به پاسخگویی را از شیوه آن متمایز کنیم. اصل اقدام به پاسخگویی اخلاقی است، اما آن را به هر شیوه‌ای نباید اجرا کرد. شیوه پاسخگویی باید محترمانه باشد و محرمانگی اطلاعات، رازداری، امنیت روانی، احترام و مانند آن‌ها را حفظ کند.

۱-۳) آراستگی مدرسه. مدرسه اخلاقی باید نظم و آراستگی و تمیز

بودن را، در جای جای خود نشان دهد. آراستگی ظاهری درودیوار؛ کلاس و دفتر؛ معلم و مدیر، یاددهنده نظم و آراستگی برای دانش آموز است. بی نظمی، به هم ریختگی و آلودگی در محیط مدرسه نه تنها سلامت دانش آموزان را تهدید می کند، بلکه به طریق آموزش عملی، آنان را بی نظم بار می آورد.

نمونه

یکی از همکاران می گفت: وقتی در مدرسه ای دانش آموز بود، معلمی بایان رسا و احساسی از نظم، انضباط، آراستگی و تمیزی سخن می راند ولی دانش آموزان به جای شنیدن با گوش، چشم در لباس نامرتب، موهای پریشان، دندان های مسواک نزده معلم می دوختند و در دل به معلم می خندیدند. او می گفت ناظم خیلی منظم و آراسته ای داشتیم. او هر وقت می خواست از نظم و آراستگی سخن بگوید، چشمی به خرابی ها و نابسامانی در دیوار، پرده و سایر لوازم کلاس می انداخت و با آهی سرد از گفتن باز می ماند.

مدرسه نه تنها خانه دوم دانش آموز و معلمان و سایر همکاران است؛ بلکه خانه آموزش آراستگی هم هست. یکی از مسؤولیت های اخلاقی مدیران، مدیریت بهداشت فیزیکی و آراستگی ظاهری مدرسه است. مگر نه این است نظافت نیم ایمان دانسته شده است؟

۱-۴) قانون پذیری. پایبندی به قانون یک وظیفه اخلاقی است. دور زدن قانون به وسیله برداشت های شخصی و تفسیرهای ناروا، نشانه ی بی اخلاقی است. قوانین و مقررات را می توان نقد کرد و با مشارکت به بازنگری قانون و مقررات اقدام نمود و قانون گذار و تدوین کننده مقررات را باید به ممیزی اخلاقی قانون و مقررات فراخواند اما نمی توان قانون گریزی پیشه کرد. اگر در مراجعه به سازمان ها، دیدن کارمندی قانون گریز، شما را ناراحت می کند، باید دانست او روزی در مدرسه ای بود که در آن به سادگی قانون ها را نادیده می گرفتند.

نمونه

چند روزی از شروع کارم به عنوان مشاور مدرسه نگذشته بود که مادر یکی از دانش آموزان به دفتر مراجعه کرد درحالیکه از رفتار نامناسب معلمی، به شدت گلهمند بود. بنده خدا بیراه هم نمی گفتم ولی خب واقعا نمیدونستم در برابر همچنین برخوردهایی، سیاست مدرسه چی میتونست باشه! حتی نمی دونستم الان باید با این مادر چطوری صحبت کنم! همینطور مودبانه به درد دل های مادر گرامی گوش می کردم تا با جمله ای که گفت بهت زده شدم: "شما اگر فکر می کنید توانش رو ندارید این مطلب رو پیگیری کنید، بفرمایید ما جریان تغییر این معلم رو از طریق مؤسس مدرسه پیگیری کنیم!" به خاطر حق وتوی مؤسس در مدرسه، به رغم مخالفت همه، این سوء تفاهم ایجاد شده بود که اگر افراد مشکلی دارند، از طریق ایشان قابل حل است، نه قوانین مدرسه!!-----

۱-۵) پیش بینی پذیری. حیوان اهلی همانند حیوان وحشی دارای قدرت است، اما حیوان وحشی ترس آور و وحشت انگیز است. چرا؟ حیوان وحشی برخلاف حیوان اهلی قابل پیش بینی نیست و همین سبب ترس و وحشت می شود. پدری را در نظر آورید که از حیث زمان و چگونگی آمدن به منزل و تحویلی برخورد با مسائل، برای اعضای خانواده قابل پیش بینی نباشد، همسر و فرزندان او چه احساسی دارند؟ آیا آنان احساس بلاتکلیفی و ترس و اضطراب ندارند؟ سازمان هایی را که به نحوی با آنها سروکار دارید، در نظر آورید، آنها تا چه اندازه ای بر شما قابل پیش بینی اند. اگر شرکت پست در زمان رساندن مرسوله ها برای شما قابل پیش بینی نباشد و اگر شما و همسرتان شاغل باشید و بچه ها در مدرسه، چه وضعیتی پیش می آید؟ آیا اداره آموزش و پرورش برای شما معلمان قابل پیش بینی است؟ تا چه اندازه ای؟

اگر مدرسه برای دانش آموزان و اولیاء و معلمان و نیروها قابل پیش بینی نباشد، آنان نمی توانند برنامه های مدرسه را از حیث زمان، برخورد، نحوه آزمون، هزینه،... پیش بینی کنند. مدرسه پیش بینی ناپذیر، محیط پر از فشار روانی (استرس)، اضطراب و تشویش می شود، دانش آموزان، اولیاء و معلمان احساس بلا تکلیفی می کنند و اضطراب و تشویش، کیفیت آموزش را کاهش می دهد و حقوق صاحبان حق را تهدید می کند.

نمونه

در مدرسه ای، مشاور بودم. اون روز قرار بود فایل نهایی دفتر برنامه ریزی رو تحویل بدم. ظهر که پیش مسئول سایت رفتم تا طرح روی جلد رو نهایی کنه، متوجه شدم که قبل از بستن کار باید یک نسخه پرینت شده رو تحویل مسئول سایت و مدیریت می دادم و پس از تایید نهایی برای چاپ می فرستادم. همچنین اون جا بود که متوجه شدم تمام توضیحات لازم برای چاپ رو هم باید روی یک سی دی به همراه فایل های نهایی تحویل می دادم. ساعت ۱۲:۳۰ بود و مدرسه تعطیل شده بود اما تا ساعت سه با مسئول سایت، مدرسه موندم تا خواسته هایی که باید از قبل به آنها علم غیب داشتم رو برآورده کنم. اون جا بود که فهمیدم در علم غیب حکمتی است! فردا هم روز تعطیلی من بود. در نتیجه کار اصلاح شده رو تحویل دادم تا بقیه موارد رو همکارم پیگیری کنه. خستگی به تنم موند! هیجان انگیزتر اینکه هفته بعد در اثر مراجعه ناگهانی به مدیریت، مطلع شدم کلا پایه ام رو تغییر داده اند و هر آنچه بافته بودم پنبه شد و بعد از کلی آشنایی با بچه ها باید وانمود می کردم که انگار نه انگار ما با اونها به عنوان معلم راهنما، در تابستان گفت و گویی داشتیم!!

شما نیز نمونه‌هایی از پیش‌بینی‌ناپذیری را در محیط‌های آموزشی تجربه کرده‌اید. فرض کنید شما و همسرتان شاغل هستید و بچه‌ها هم هرروز روانه مدرسه می‌شوند. شب دخترتان می‌گوید فردا زودتر تعطیل می‌شویم و سرویس هم نداریم، چه احساسی به شما دست می‌دهد؟ نظم، ثبات، شفافیت، قانون‌پذیری، احساس مسئولیت در قبال افراد از عوامل افزایش پیش‌بینی‌پذیری مدرسه است. پیش‌بینی‌پذیری اخلاقی، خصلتی در فرد و یا سازمان است که سبب می‌شود، عملکرد فرد یا سازمان در خصوص رعایت حقوق افراد برای آنها قابل پیش‌بینی باشد. پیش‌بینی‌ناپذیری در این مفهوم، یکی از عمده‌ترین معضلات در اخلاق حرفه‌ای است که منشأ مفاسد دیگری می‌شود. چرا وقتی بنا می‌شود به بیمارستانی، کلانتری، دادسرا، شهرداری و مانند آنها مراجعه کنیم، دچار هراس و حداقل سنگینی می‌شویم و در پی یافتن آشنا می‌گردیم، آیا سبب، پیش‌بینی‌ناپذیری این سازمان‌ها نیست؟

پیش‌بینی‌پذیری در محیط فعالیت حرفه‌ای، علاوه بر آثار اخلاقی، سبب برتری رقابتی نیز می‌شود. اولیاء، هرچند چنین تعبیری را به زبان نیاورند، اما بر پیش‌بینی‌پذیر بودن مدرسه در انتخاب آن، به‌منزله یک عنصر مهم، توجه می‌کنند؛ زیرا پیش‌بینی‌پذیری، سبب اطمینان خاطر آنان می‌شود. مدرسه پیش‌بینی‌پذیر، بیشتر مورد اعتماد اولیاء و مربیان است.

۱-۶) ممیزی اخلاقی تصمیم‌ها، اقدامات و فرایندها. همان‌گونه که اخلاق در افراد فراتر از رفتار، به ملکه و منش درونی افراد اشاره دارد، که سبب صدور رفتار خوب به نحو بیش و کم پایدار می‌شود، فضیلت‌ها و مسئولیت‌های اخلاقی در مدرسه نیز باید به نحوی تثبیت شود که به‌صورت پایدار و ثابت تحقق یابد.

ویژگی های
مدرسه اخلاقی

- ☐ مسئولیت پذیری
- ☐ آراستگی
- ☐ پیش بینی پذیری
- ☐ ممیزی اخلاقی
- ☐ قانون پذیری
- ☐ پاسخ گویی
- ☐ آراستگی و قانون پذیری

نمودار شماره ۲۱

اصول عام اخلاقی در مدیریت مدرسه

گفتیم: مدرسه اخلاقی در قبال حقوق همه عناصر محیط درونی و بیرونی، مسؤولیت پذیر است. مسؤولیت های اخلاقی مدرسه به دو گروه قابل تقسیم هستند: مسؤولیت های عام که بر اصول کلی ارزش های اخلاقی استوارند و مسؤولیت های خاص در قبال هریک از عناصر محیط. در این فصل به گزارش ده مسؤولیت و ارزش عام اخلاقی می پردازیم که مدرسه در قبال همه عناصر محیط برعهده دارد و تفاوت چندانی بین عناصر محیط، در این خصوص، وجود ندارد. در فصل آینده به مسؤولیت های خاص مدرسه پرداخته خواهد شد.

مدرسه اخلاقی مسؤولیت های خود در قبال حقوق همه صاحبان حق در محیط درونی و بیرونی را به دقت تدوین و آن را به صورت بیانیه ای رسمی منتشر می کند. بیانیه های اخلاقی گوناگونی چون اصول اخلاقی، کدهای اخلاقی، منشور اخلاقی، سند جامع اخلاقی وجود دارد. بیانیه اخلاقی برای تزئین دیوار نیست، بلکه برای آموزش و عمل است. بیانیه اخلاقی را به همه همکاران یاد می دهیم تا

دست به دست هم به آن پای بند باشیم. مسئولیت‌های اخلاقی مدرسه دو گونه‌اند: عام و مشترک بین همه صاحبان حق و خاص برخی از آنان.

۲-۱) اصل احترام اصیل و نامشروط. همه صاحبان حق از کرامت و ارزش انسانی برخوردارند و مدرسه باید احترام نهادن به همه آنان را سرلوحه برنامه‌های اخلاقی خود قرار دهد. احترام را به دو صورت می‌توان تعریف کرد: احترام رفتار ارتباطی است که احساس ارزشمندی را به طرف ارتباط منتقل کند. احترام در تعریف سلبی، خودداری از رفتاری است که احساس حقارت را به طرف ارتباط منتقل کند.

احترام در هرگونه رفتار ارتباطی باید جلوه‌گر شود: ارتباط کلامی، ارتباط بصری، ارتباط مکتوب و ... در شرایط عادی، غالباً با یکدیگر مواجهه محترمانه داریم اما در شرایط بحرانی، مثلاً وقتی بسیار خشمگین می‌شویم، مهارت برخورد محترمانه را از دست می‌دهیم.

مسئولیت اخلاقی مدرسه، نهادینه کردن احترام به همه افراد (دانش‌آموز، معلم، مربی، اولیاء، کارکنان، همسایه‌ها، رقبای و ...) است. مراد از احترام در اینجا، احترام اصیل و بدون چشم‌داشت و احترام نامشروط است. عنصر اصلی برخورد قاطعانه با فرد خطاکار، مواجهه صریح و محترمانه است. در برخورد با خطاکار نباید کار خطای او را به شخصیت وی سرایت دهیم.

نمونه

پدری روبروی دفتر دبیران سراغ معلمی را می‌گرفت. ناظم اسم او را پرسید تا به معلم اطلاع دهد. پدر در پاسخ گفت: گاو!! ناظم که بسیار متعجب و دستپاچه شده بود با تعارفات گفت: این چه فرمایشی است؟

پدر پاسخ داد به آقای فلانی بفرمایید بنده گاو هستم، پدر دانش‌آموزی که

دیروز گوساله خطابش کردید خودشان متوجه می شوند!!-----

۲-۲) مواجهه عادلانه و منصفانه. برخورداری عادلانه از فرصت‌ها و امکانات، حق هر انسانی است. یکی از مسؤولیت‌های اخلاقی مدرسه رعایت انصاف و عدالت، هم در توزیع فرصت‌ها و امکانات و هم در نحوه برخورد‌ها است. اگر احترام که خود اصل اخلاقی است، به نحو تبعیض آمیزی انجام شود، غیر اخلاقی است. نورچشمی پروراندن، سبب احساس تبعیض می‌شود. در برخی از مدارس، آشنایی والدین با مؤسس یا مدیران مدرسه، موجب بی‌عدالتی و بی‌انصافی در برخورد‌ها می‌شود که البته این امر از چشم تیزبین دانش‌آموزان هرگز مخفی نمی‌ماند و منجر به لغو و تبعیض آمیز دانستن دستورات و قوانین مدرسه می‌شود.

۳-۲) حفظ حریم خصوصی. اصطلاح حریم خصوصی در مباحث حقوقی و سیاسی - اجتماعی فراوان به کار رفته و تعریف نیز شده است، اما با همه‌ی تأکیداتی که بر آن می‌شود، هنوز اندیشمندان، تعریف روشنی از این اصطلاح ارائه نداده‌اند و حقوق‌دانان نیز تا به حال نتوانسته‌اند بر تعریف واحدی توافق نمایند. در دانشنامه آزاد حریم شخصی یا حریم خصوصی اینگونه تعریف شده است که یک فرد یا گروه بتواند خود و یا اطلاعات مربوط به خود را مجزا کند و در نتیجه بتواند خود و یا اطلاعاتش را با انتخاب خویش، در برابر دیگران آشکار کند. مرزها و محتوای آنچه خصوصی قلمداد می‌شود در میان فرهنگ‌ها و اشخاص متفاوت است. همچنین در تعاریف، حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر فرد دانسته شده است که آن فرد نوعاً و عرفاً یا با اعلان قبلی، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو، دسترسی نداشته باشند یا به آن قلمرو وارد نشوند، یا به آن قلمرو نگاه یا نظارت نکنند یا به هر صورت دیگری وی را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند (انصاری، حقوق حریم خصوصی، ص ۳۸).

مسئولیت‌های اخلاقی مدرسه اقتضاء می‌کند تا حریم خصوصی افراد در آن، مورد احترام و مراعات باشد. بسیاری از اطلاعات خانوادگی دانش‌آموزان و معلمان که در اختیار مدرسه قرار دارد، نباید بدون اجازه ایشان مورد استفاده قرار گیرد. در برخی موارد افشای اطلاعات خصوصی و شخصی و غیرضروری افراد موجب ایجاد اختلال در عملکرد مطلوب آنها خواهد شد.

۲-۴) استقلال فردی. کار گروهی و منضبط در مدرسه، ممکن است استقلال فردی همکاران و دانش‌آموزان را تهدید کند. آزادی و استقلال، یکی از اصول مهم حقوق افراد است. از مسئولیت‌های اخلاقی، حفاظت از استقلال فردی همکاران و دانش‌آموزان است. تشخیص ندادن مرز مشاوره و مداخله در امور افراد، می‌تواند دو اصل اخلاقی را تهدید کند: حریم خصوصی و استقلال فردی. مدرسه موظف است تا استقلال افراد را به رسمیت بشناسد. تربیت دانش‌آموزانی که هیچ رأی مستقلی ندارند و فراتر از آن قادر به تصمیم‌گیری نیستند، به نفع هیچ کس نیست! برخی از مدارس می‌پندارند که تربیت دانش‌آموزان همیشه مطیع و ساکت و فرمانپذیر، مطلوب است. البته اینگونه مدیریت‌ها در واقع به خاطر فرار از راهنمایی متخصصانه و مشفقانه افراد مستقل، در سن نوجوانی است. به عبارت دیگر نوجوانانی که دارای استقلال شخصیتی هستند، در محیط‌هایی که هیچ تغییر و انتقادی را نمی‌پذیرند، تحت فشار و شمات قرار می‌گیرند، که این برخورد اخلاقی نیست. مدرسه باید با استخدام نیروهای ماهر، راه را برای شکوفایی و توانمند شدن استقلال دانش‌آموزان هموار کند. نه آنکه از بیم نقد و تغییر، شخصیت استقلال طلب نوجوان را با حربه انضباط طلبی منزوی نماید.

نمونه

دانش‌آموزی داشتم که همه پرسنل مدرسه از دست او شاکی بودند. وقتی برای بار اول وارد کلاسشان شدم، احساس کردم به هر طریقی سعی می‌کند

بی‌اعتنایی خود به درس و کلاس را نشان دهد. حرکات بدنی، نگاه‌ها و جملاتی که بین مباحث بیان می‌کرد و... همه در جهت تخریب کلاس بودند. اما می‌دانستم که مرا نمی‌شناسد، پس دلیلی ندارد که با شخص من یا محتوای کلاس مشکل داشته باشد.

به مناسبتی وظیفه‌ای برعهده‌اش گذاشتم که ابتدا، با اکراه و تمسخر پذیرفت. در طی انجام کار متوجه شدم دانش‌آموزی بسیار با کفایت، مدیر، باهوش و مستقل است از لحاظ فهم امور، بسیار بزرگتر از همسالانش است و قدرت تحلیل بالایی دارد. رفته رفته صمیمیتی بین ما ایجاد شد. روزی درباره رفتارش در آغاز ترم سوال کردم، مودبانه پوزش خواست و گفت از دست مدرسه و به رسمیت نشناختن‌هایش به شدت عصبی است و رفتارش اقدامی تلافی‌جویانه و از سر استیصال بوده است.

این دانش‌آموز به علت شخصیت قوی و مستقلی که داشت، زیربار هر تصمیم درست و نادرست نمی‌رفت و انتظار داشت افراد در محیط برای کارهایشان دلایل معقول و مفهوم ارائه دهند. وقتی ارتباطی عاقلانه و منطقی با حفظ استقلالش پیش آمد، به خوبی استقبال و حتی همکاری کرد. بسیاری از معلمان و مشاوران حوصله برخورد مناسب با چنین دانش‌آموزی را نداشتند و از دست او دلخور بودند!! -----

۲-۵) رازداری و امانت. رازداری را می‌توان از مؤلفه‌های بسیار تاثیرگذار در حفظ حریم خصوصی دانست. بایسته است در مدارس، مشخصات فردی و خانوادگی همکاران و دانش‌آموزان به عنوان امانت محفوظ بماند. استفاده از اطلاعات فردی افراد تنها در صورت ضرورت و با مواجهه تخصصی، امکان‌پذیر است. امانتداری نیز از وظایف یک سازمان اخلاقی است که درباره آن پیشتر به تفصیل سخن گفتیم.

نمونه

یکی از دبیران حرفه‌ای و موفق پیش دانشگاهی به تازگی از همسر خود جدا شده بود. بعضی از همکاران دبیرستان از این اتفاق مطلع بودند ولی خود میلی به علنی کردن این مطلب نداشت. یکی از همکاران که خویشاوندی با دانش‌آموزی داشت، جریان طلاق دبیر را به او گفته بود و دانش‌آموز هم به صمیمی‌ترین دوستش انتقال داده بود و به همین ترتیب... روزی در کلاس، دبیر در توبیخ درس نخواندن دانش‌آموز به این مطلب اشاره کرده بود که: این قبیل تنبلی‌ها و بی‌خیالی‌ها فرصت‌های موفقیت آینده را از شما می‌گیرد.

دانش‌آموز در پاسخ گفته بود: حالا مثلاً شما که خیلی درس خوندید تو چی موفق شدید؟؟ حتی تو از دواجتون هم شکست خوردید...!!

۶-۲) مواجهه صادقانه و درستکاری. صداقت یکی از اصول پایه‌ای ارزش‌های اخلاقی است. تعریف‌های گوناگونی از مواجهه صادقانه و درستکاری ارائه شده است. سازگاری گفتار و کردار با باور، یکی از رایج‌ترین تعاریف است. صداقت را از طریق مقابل آن یعنی دروغ و فریب نیز می‌توان شناخت (تعریف به اضداد). دروغ، تحریف حقیقت است و فریب، نتیجه تحریف حقیقت. همه در محیط مدرسه تلاش می‌کنند از جاده صداقت دور نیفتند، اما در مواردی، که متأسفانه فراوان نیز رخ می‌دهد، فتنه‌انگیز پنداشتن راست، سبب توسل به دروغ مصلحت‌آمیز می‌شود. در تعارضات و دوراهه‌های اخلاقی، دروغ مصلحت‌آمیز^۱، ابتدا به سبب ناتوانی شخص، در مواجهه با دوراهه اخلاقی به میان می‌آید و سپس به صورت شیوه‌ای آسان‌یاب در گشودن مسائل به کار می‌روند و به تدریج به تخدیری برای خاموش کردن وجدان تبدیل می‌شود.

۱. تفصیل بحث درباره دروغ مصلحت‌آمیز را بنگرید: اسلامی، سیدحسین، دروغ مصلحت‌آمیز: بحثی در مفهوم و گستره آن.

وقتی کسی با اعتماد به ما رازی را در میان می‌گذارد و از ما تعهد می‌گیرد که راز او را با دیگری در میان نگذاریم و در همین اثناء، فردی برای امر خیر درباره آن شخص از ما پرس و جو می‌کند، ما بر سر دوراهه اخلاقی قرار گرفته‌ایم: اسرار او را بگوییم یا خیر؟! گفتن این اسرار، افشای راز و عدم پایبندی به تعهد و غیر اخلاقی است. نگفتن آن نیز تحریف حقیقت و کتمان واقعیت است. کسانی که در دو راهه‌های اخلاقی، به شیوه انتخاب بد از میان بدتر عمل می‌کنند، یکی از این دو راه را بد و دیگری را بدتر می‌انگارند. مثلاً می‌گویند راستگویی فتنه انگیز است زیرا سبب افشای راز و پیامدهای مخرب دیگر است و گفتن دروغ مصلحت آمیز است و بر این پایه، دوراهه اخلاقی را حل می‌کنند، اما به تدریج فرد هر دروغی را مصلحت آمیز می‌پندارد و ...!!

مواجهه‌ی دروغین و فریب‌کارانه، در محیط‌های آموزشی، زشت‌ترین پدیده است و پیامدهای زیانبار در تربیت فرزندان این مرز و بوم به وجود می‌آورد. معلمان و همکاران غیر آموزشی مدرسه، نیاز دارند با آموختن شیوه‌های اثربخش حل دوراهه‌های اخلاقی، جستجوی خلاقانه از راه‌های سوم را به جای دروغ مصلحت‌آمیز، به کار برند و تعارضات و دو راهه‌های اخلاقی را بدون هزینه اخلاقی و انجام کار غیر اخلاقی حل کنند. مهارت‌های حل خلاقانه دوراهه‌های اخلاقی، قابل آموختن هستند.^۱

۷-۲) نقدپذیری و مشارکت طلبی. نقادی و مشارکت دانش‌آموزان در فرایندهای تصمیم‌سازی، اجرا و نظارت، علاوه بر زمینه‌سازی برای رشد شخصیتی دانش‌آموزان، سرمایه قابل توجهی را در اختیار مدرسه قرار می‌دهد. نقادی و مشارکت همکاران نیز هم ارتباط صمیمی و مؤثر آنان را با مدرسه ارتقا

۱. بحث تفصیلی در شیوه‌های خلاقانه و اثربخش تعارضات و دوراهه‌های اخلاقی را بنگرید: فرامرز قراملکی، احد، اخلاق حرفه‌ای، صص ۲۱۷-۲۳۵.

می دهد و هم موجب افزایش سرمایه مدرسه می شود. انتقاد حق دانش آموزان و همکاران است و نقدپذیری مؤدبانه^۱ وظیفه مدرسه.

نمونه

دبیر جوان موفق نقل می کرد که در جلسه شورای دبیران، مدیر از اعضا خواست که مشکلات جاری مدرسه را بیان کنند تا راه حلی اندیشیده شود. دبیر جوان بیان کرد: هنگام حضور دبیران در کلاس، دانش آموزان هنوز در راهروها هستند و یک یک با پوزش وارد کلاس می شوند. برخورد انضباطی دبیران با این دانش آموزان، به ارتباط عاطفی و دوستانه آنان با دانش آموزان لطمه می زند، بهتر است نظامت مدرسه این کار را به عهده بگیرد. مدیر پس از شنیدن صحبت او با حالتی بی تفاوت و نشان دهنده پیش پا افتاده بودن مطلب، می گوید: احتمالا چون شما تازه کار هستید نمی توانید هنگام ورود، بچه ها را ساکت کنید و کلاستان آشفته می شود...!!

دبیر جوان از بی منطقی و نقدناپذیری و برخورد بی ادبانه مدیر یک می خورد! دبیران دیگر اعتراض می کنند که: این مشکل، از آن همه ماست و به نظم داخل کلاس ارتباطی ندارد؛ بلکه همه می دانیم که سر کلاس های آن دبیر جوان بچه ها حتی پلک نمی زنند و مایلند زنگ تفریح را هم بمانند!----

۲-۸) تعهد حرفه ای، وفاداری و پای بندی به عهد و پیمان. در باب تعهد حرفه ای، مؤلفه ها و اهمیت آن در فصل های پیشین، به طور مفصل بحث شد.

۲-۹) صمیمت، صراحت و همدلی. اقتدار، لازمه حرفه مدیریت و حرفه معلمی است. اما اقتدار بدون صمیمیت، به قدرت طلبی تبدیل می شود. ارتباط صمیمی و استوار بر درک دقیق افراد، همدلی با آن و احترام، مهمترین نیاز محیط

آموزشی است. صراحت، نهال صمیمیت را آبیاری می کند و همدلی آن را از آفات مصون می دارد.

۲-۱۰) قدردانی از شایستگی ها و فضیلت ها. کسی که نتواند از لطف و مهربانی مردم سپاسگزار باشد، نعمت های خداوند را سپاسگزاری نکرده است. وظیفه انگاری خدمت دیگران، نگاه و انگاره ی زیبایی نیست. قدردانی از شایستگی های منشی و لطف ها و فداکاری های همکاران و دانش آموزان، اصل مهم اخلاقی است. افراط در قدردانی می تواند آن را به تملق و چاپلوسی بدل کند.^۱ در مواردی، فضیلت قدردانی و رذیلت چاپلوسی بسیار شبیه می شوند و این شباهت دام می گستراند!

نمونه

روزی مدیر یکی از دبیران را صدا کرد و تقدیرنامه ای به او داد و گفت: این تقدیرنامه اون نمایشگاهیه که با بچه ها برگزار کردید، رئیس آموزش پرورش منطقه، کارهای شمارو دیدند و خیلی خوششون اومده و تقدیر کردند.

دبیر تقدیرنامه را گرفت و با خوشحالی تشکر کرد. در هنگام مطالعه متوجه شد که تاریخ صدور تقدیرنامه متعلق به یک سال و نیم پیش است! به دبیرخانه مدرسه مراجعه کرد و تاریخ وصول تقدیرنامه به مدرسه را جویا شد. همان یک سال و نیم پیش!! در حالیکه با تعجب به تقدیرنامه نگاه می کرد، از کارمند دبیرخانه پرسید: پس چرا الان به من دادند؟؟

کارمند با حالتی خاص، آهسته و نجواکنان گفت: شما به روی خودتون نیارید... گفتند اگه بدونه اولین نمایشگاهی که زده مقام آورده، پررو میشه توقعاتش از مدرسه میره بالا شایدم پیشنهادهای بهتر بهش بشه بذاره بره!! حتی

۱. التناء باكثر من الاستحقاق ملق (ستایش بیش از اندازه، چاپلوسی است) (نهج البلاغه، کلمات قصار، ۳۳۹)

تو جلسات اولیا خیلی از مادرها ازتون تشکر می کنند و میخوان شمارو ببینن،
ولی مدرسه بهتون نمی گه!!

اصول اخلاقی در رهبری مدرسه

- ☐ اصل احترام امیل و نامشروط
- ☐ اصل مواجهه عادلانه و منصفانه
- ☐ اصل حفظ حریم خصوصی
- ☐ اصل حفظ استقلال فردی
- ☐ اصل رازداری و امانتداری
- ☐ اصل مواجهه صادقانه و درستکاری
- ☐ اصل نقدپذیری و مشارکت طلبی
- ☐ اصل تعهد حرفه ای
- ☐ اصل صمیمیت و صراحت و همدلی
- ☐ اصل قدردانی از شایستگی ها و فضیلت ها

نمودار شماره ۲۲

مسئولیت‌های اخلاقی مدرسه

یکی از نقش‌های راهبردی رهبران مدرسه، هدایت، نظارت و حمایت از مسئولیت‌پذیری اخلاقی مدرسه در قبال حقوق همه صاحبان حق، در محیط درونی و بیرونی مدرسه است. گام نخست در تحقق این نقش، تدوین نظام‌مند و منسجم مسئولیت‌های اخلاقی مدرسه است. بیان فراگیر مسئولیت‌های اخلاقی مدرسه در سند جامع اخلاقی آن انجام می‌شود. عناصر مهم در تدوین سند جامع اخلاقی، اولویت، فراگیری، سازگاری و انسجام، روشنی و عدم ابهام است. اولویت در تدوین مسئولیت‌های اخلاقی مدرسه، از آن دانش‌آموزان است. پس نخستین وجه از منشور چند وجهی اخلاق مدرسه مسئولیت اخلاقی مدرسه در قبال حقوق دانش‌آموزان است. مسئولیت اخلاقی مدرسه در قبال دانش‌آموزان را براساس وظایف مدرسه در قبال حقوق دانش‌آموزان، تدوین می‌کنیم. گفتیم که چنین شیوه‌ای برگرفته از الگوی رساله الحقوق امام سجاد(ع) است. مسئولیت‌های اخلاقی مدرسه در قبال حقوق دانش‌آموزان راهبردی‌ترین خط مشی اخلاقی مدرسه است.

(۱) خط مشی اخلاقی مدرسه در قبال حقوق دانش‌آموزان

(۱) اطلاع رسانی شفاف، به روز و کامل